

BLOEMRIJK GRASLANDMENGSELS

AANLEG EN BEHEER

Een bloemrijk grasland bevat naast grassen ook veel meerjarige bloemen. In een bloemrijk grasland wordt de bodem niet of nauwelijks verstoord en wordt jaarlijks één tot twee keer gemaaid. De bodem moet relatief schraal zijn of jaarrond zeer vochtig. Door het maaisel steeds af te voeren kunt u de bodem verschralen.

EEUWENLANGE CYCLUS

Bloemrijke graslanden kwamen zo'n vijftig tot honderd jaar geleden nog op grote schaal voor in Nederland. Door een eeuwenlange constante cyclus van maaien en hooien (en dus afvoeren) door boeren zijn deze bloemrijke hooilanden ontstaan. Mede door schaalvergroting en overbesteding in de landbouw zijn veel van deze bloemrijke graslanden verdwenen. Op een voedselrijke bodem groeien grassen sneller en bieden daardoor meer concurrentie aan de bloemplanten. Naast het verlies van een grote variatie aan bloemsoorten is ook de bijbehorende fauna verdwenen. Voor veel insecten, bijen en vlinders zijn veel inheemse bloemen van essentieel belang voor hun voortbestaan en daarmee ook voor vogels en andere dieren. Door het opnieuw creëren van bloemrijke graslanden dragen we bij aan het herstel van de biodiversiteit. De herintroductie op natuurlijke wijze, dus door wind, water, vogels en andere dieren, is een zeer langzaam proces wat soms enkele honderden tot duizenden jaren in beslag kan nemen. Door in te zaaien met wildebloemenzaden wordt de natuur een handje geholpen en dit proces aanzienlijk versneld.

TOEPASSINGSMOGELIJKHEDEN

Het aanleggen van een bloemrijk grasland in het openbaar groen is een uitstekend alternatief voor traditioneel groenbeheer. Op iedere plek waar een gemaaid grasvegetatie is, of is gepland, kunt u in principe een bloemrijk grasland aanleggen. Denk hierbij aan wegbermen, parken en plantsoenen, maar ook aan verkeersknooppunten zoals rotondes en klaverbladen.

Een bloemenweide is géén natuur, maar cultuur waarbinnen ruimte is voor natuurlijke processen. Om een bloemenweide in stand te houden, moet deze dus beheerd worden door mensen.

In tuinen en parken kan bloemrijk grasland aangelegd worden als zelfstandige bloemenweide, maar ook als onderbegroeiing van een fruitboomgaard, als oeverbegroeiing en als moerasvegetatie. Doordat er op het bloemrijk grasland een verschralingsbeheer wordt toegepast, kan de maaifrequentie worden teruggedrongen tot één à twee maal per jaar. Soms is de uitgangssituatie dermate schraal dat maaien vele jaren niet nodig is. Dit kan vooral langs drukke wegen erg voordelig zijn. Gebruik bij de toepassing van bloemenweides in het (semi-) openbaar groen altijd het 'gezond boerenverstand'. Op sommige plaatsen is het gewoon niet handig een bloemenweide te maken doordat het beheer lastig is en is het goedkoper en praktischer een traditioneel beheer te voeren. Maar als een bloemenweide op de juiste plaats wordt aangelegd en praktisch kan worden beheerd, dan is een bloemenweide de meest voordelige vorm van beheer.

EERST GOED KIJKEN

Zeker in het buitengebied is het van belang eerst goed te kijken. Soms is opnieuw beginnen en inzaaien van een bloemenmengsel noodzakelijk. Maar besluit niet zo maar om de bestaande situatie overhoop te gooien. In sommige gevallen zijn al prachtige resultaten te bereiken als het beheer verbeterd wordt. Doordat er al heel veel soorten staan is een goed beheer de belangrijkste sleutel tot succes. Inzaaien zonder het beheer te verbeteren heeft weinig zin. Kijk dus goed wat er al is in een gebied en welke potenties er zijn. Eventueel kunt u plaatselijk wat extra soorten inzaaien om het gebied te verrijken.

UITGANGSSITUATIE EN GEWENSTE INSPANNING

Een belangrijke voorwaarde voor een geslaagde bloemenweide is een geschikt milieu en dat betekent in eerste instantie: een passende bodem.

Hierbij moet u de soortenkeuze aanpassen aan de uitgangssituatie en niet meer verwachten dan wat van nature mogelijk is. Als u specifieke soorten wilt laten groeien, dan moet u daarvoor eerst het geschikte milieu creëren. Wie geen tijd en energie kan investeren in de aanleg van een goede uitgangssituatie en aan een goed beheer, willen we het gebruik van onze mengsels in ieder geval met klem ontraden. Het op goed geluk uitstrooien van de zaden in ongeschikte grond of in een bestaande dichte grasvegetatie, loopt van nature op een mislukking uit.

COMBINATIE MET BOLLEN EN KNOLLEN

In sommige gevallen is een mooie begroeiing te maken door bloemrijk grasland te combineren met bloembollen die geschikt zijn voor verwildering. De voorjaarsbloei van de bollen en knollen wordt opgevolgd door een bloeiende kruidenvegetatie. Terwijl het loof van de bollen en knollen afsterft, staat de weide opnieuw in volle bloei.

Het afsterven van het loof is van belang voor de bloei van de bollen en knollen in het volgende jaar. Het beste pakt deze situatie uit op een bodem die niet te rijk of te schraal is, omdat bloembollen doorgaans een iets rijkere bodem verlangen en een bloemrijk grasland juist een schralere bodem. Ook mogen bollen niet te nat staan. Pas het maairegime enigszins aan de bollen aan en maai de bloemenweide vlak voor de winter kort, (eind oktober begin november), zodat de bollen in het voorjaar goed uitkomen. Plant niet te veel bollen omdat dit de bloemenweide kan verstoren. Plant bij nieuwe aanleg eerst de bollen en ga daarna pas zaaien.

COMBINATIE MET AKKERBLOEMEN

Veel mensen zijn ongeduldig en willen graag meteen resultaat. Door bij aanleg wat éénjarig akkerbloemenmengsel toe te voegen aan een meerjarig bloemrijk graslandmengsel, kan in het eerste jaar meteen veel kleur verkregen worden. Aangezien we de grond met rust laten en gaan maaien, zullen deze akkerbloemen na het eerste jaar verdwijnen.

Aan deze methode kleven helaas een paar stevige voorwaarden en nadelen:

- Zaai de akkerbloemen dun mee, tot maximaal 20% van het totale zaadgoed, maar liever dunner. Anders vormen ze te veel concurrentie voor de vaste soorten.
- Teveel onkruidzaden in de grond kunnen hinderlijk zijn. Deze kunt u niet maaien, omdat we dan ook de akkerbloemen wegmaaien. Dus alleen akkerbloemen meezaaien als de grond vrijwel vrij is van onkruidzaden (zie ook 'vals zaaibed').
- Een ander probleem is van psychologische aard, zeker in het openbaar groen. Als omwonenden in het eerste jaar meteen al veel bloemenpracht van éénjarigen zien, dan verwachten ze dit ieder jaar. Omdat de akkerbloemen in het tweede jaar niet terug komen, kan er teleurstelling ontstaan. Hoewel er na verloop van jaren een prachtig, maar ingetogen, bloemrijk grasland zal ontstaan, herinnert iedereen zich die prachtige bloemen uit het eerste jaar. Door alleen bloemrijk graslandmengsel te zaaien, wordt de bloemenweide vanuit niets ieder jaar een beetje mooier.

KEUZE VAN HET ZADENMENGSEL

Als u heeft gekozen voor een bloemrijk grasland, dan moet u opnieuw kiezen voor het meest passende mengsel voor uw uitgangssituatie.

U moet zich daarbij de volgende vragen stellen:

- Welke grondsoort heb ik, of zijn er zelfs meerdere?
- Hoe is de waterhuishouding? Wisselt deze binnen het terrein of gedurende het jaar?
- Is de bodem voedselrijk of schraal?
- Is de bodem kalkrijk, neutraal of zuur?
- Welke plantensoorten komen van nature in het gebied voor?

Als u hierover enige duidelijkheid heeft, kunt u er een passend mengsel bij zoeken. Zie onze verschillende standaardmengsels voor bloemrijk grasland. Op verzoek stellen wij graag een speciaalmengsel voor u samen. Informeer u naar de mogelijkheden.

Ratelaar parasiteert op grassen, waardoor deze onderdrukt worden.

RATELAAR OM GRASSEN TE ONDERDRUKKEN

In sommige niet al te voedselrijke situaties kunt u Ratelaar (*Rhinanthus*) zaaien. Dit kan op de meeste grondsoorten, behalve zware kleigrond. De bodem kan vrij droog tot vochtig en redelijk nat zijn. Deze éénjarige bloem parasiteert op gras en kan zo de grassen in de vegetatie enigszins onderdrukken. Hierdoor krijgen bloemen in een grasland meer kans om zich te ontwikkelen.

Ratelaar maakt onderdeel uit van verschillende Cruydt-Hoeck mengsels, maar kan ook los bijgezaaid worden, tussen juli en de late herfst.

Voor het zaaien dienen de aanwezige grassen kort te worden gemaaid, zodat de zaden van Ratelaar bij de bodem kunnen komen. Als de grasmat te dicht is, kan de grond eventueel een beetje worden opgeruwd. Op plaatsen waar Ratelaar groeit en bloeit mag u pas maaien als de zaden rijp zijn en beginnen te vallen. Dit is ongeveer vanaf eind juli.

Zaai voor introductie van Ratelaar 0,5 tot 2 gram/m² afhankelijk van het budget. Als u niet zeker weet of Ratelaar op de gewenste plek wil groeien, voer dan eerst een zaaioproef uit. In zeer voedselrijke situaties is het effect soms beperkt. U kunt Ratelaar het beste zaaien tussen de nazomer en de kerst.

VERSCHRALEN BIJ AANLEG

Als de bodem zeer voedselrijk is, kunt u kiezen voor een kostbare, maar effectieve methode om de bodem reeds bij aanleg te verschralen: het afvoeren van de vruchtbare teeltlaag. Daarnaast kunt u de teeltlaag en de onderliggende schralere laag, indien aanwezig, omwisselen, waarbij u de teeltlaag naar beneden brengt en afdekt door de naar boven gehaalde schralere onderlaag.

In sommige gevallen is ook het aanbrengen van een van buitenaf aangevoerde schrale grondsoort, bijvoorbeeld kalkhoudend zand, op de bestaande bodem een mogelijkheid. Deze schrale laag kunt u enigszins door de onderliggende teeltlaag werken. Hierbij spreken we wel van een laag van tenminste twintig tot dertig centimeter.

Verschralen met behoud van de oorspronkelijke bodem kan door een aantal jaren het grasland of akkerland uit te mijnen door wel te oogsten, maar niet te bemesten. Bij zwaar bemeste grond kan dit tien jaar of langer duren.

VOCHTIGE TERREINEN

In zeer vochtige situaties kunt u bloemrijke situaties bereiken bij een schrale tot matig voedselrijke bodem. Ook kunnen droge gronden (opnieuw) vernat worden.

Voor een succesvol resultaat moet de bodem wel jaarrond zeer vochtig blijven. Bij langdurige uitdroging van de bodem kan juist weer verzuuring en vergrassing optreden. Denkt u bij de aanleg daarom goed na over de waterhuishouding in relatie tot het gewenste eindbeeld.

GRADIËNTEN

In een bloemrijk grasland zijn het vooral de gradiënten (overgangen) die de grootste soortenvariatie in zich hebben. Door het vergraven van het terrein ontstaan overgangen tussen droog en vochtig, voedselrijk en voedselarm, zuur en kalkrijk. Voedingsstoffen worden van hogere delen uitgespoeld naar de lagere delen in een terrein. Maak gebruik van dit gegeven bij het streven naar diversiteit. Hierbij kunnen bijvoorbeeld van de voedselrijke teeltlaag heuvels gemaakt worden, die worden afgedekt met een schralere laag. Door het aanbrengen van bosschages ontstaan bovendien gradiënten tussen licht en donker. Denk wel eerst goed na voordat u groot-schalige ingrepen gaat doen en kijk goed wat u al heeft. Het is zonde als u waardevolle eeuwenoude landschapsstructuren onherstelbaar vernietigt.

ZAAIEN

Zie ook onze informatie hoe u de zaailocatie voor kunt bereiden en hoe u het beste kunt zaaien. Omdat we bij een bloemrijk grasland meteen kunnen maaien is de toepassing van de 'valszaai-bedmethode' niet nodig, tenzij u veel zaden van Ridderzuring of grassen in de grond verwacht.

Altijd maaien én het maaisel afvoeren. Hier harkt Jasper onze proefbloemenweides met de bandhooier..

MAAIBEHEER VAN BLOEMRIJK GRASLAND

WAAROM MAAIEN?

Het bloemrijk grasland zoals we dit kennen in West-Europa is ontstaan door een eeuwenlang agrarisch ritme van maaien en hooien. Dit hooi verzamelden boeren als wintervoedsel voor hun vee. Zo werden voedingsstoffen weggenomen en ontstond een redelijk schrale situatie waarop een bloemrijk grasland goed kon gedijen. Bij het goed beheren van een bloemrijk grasland neem je de werkwijze van de ouderwetse boer daarom dus als uitgangspunt.

Als je niet maait, dan verruigt en vergrast de bloemenweide en zullen de bloemen verdwijnen. Grassoorten en ruigtekruiden reageren sterker op voeding en zullen de bloemplanten verdringen. In de huidige zwaar bemeste weilanden vind je dan ook weinig bloemen en weinig wilde grassoorten.

Maaïen en afvoeren doe je in de eerste plaats dus om de bodem te verschralen en daarmee de bloemrijkheid te stimuleren. In een iets gevorderd stadium of wanneer er

meer kennis en ervaring is, kun je ook specifieker beheren, bijvoorbeeld om juist meer vlinders, meer bijen of meer verschillende plantensoorten te stimuleren.

WANNEER MAAIEN? HOE VAAK MAAIEN?

Het juiste maaitijdstip is afhankelijk van het doel dat je hebt. Daarnaast hangt het tijdstip en de frequentie van maaïen af van de grondsoort en de voedselrijkheid van de bodem. Over het algemeen wil je, zeker in de beginfase, vooral verschralen. Denkend aan de werkwijze van de ouderwetse boer, dan doe je dit dus als het gewas uitgegroeid is, maar nog niet is ingestort. Als algemeen uitgangspunt voor een verschralingsbeheer kun je het volgende aannemen:

MAAISCHEMA VOOR BLOEMRIJK GRASLAND

Globale richtlijnen voor maaitijden in bloemrijk grasland (zie hieronder). Er zijn meer variabelen en verfijningen mogelijk, bijvoorbeeld met 'gefaseerd maaibeheer'. Wanneer een bloemenweide sterk is vergrast, dan betekent dit meestal dat er te weinig en te laat wordt gemaaid en afgevoerd. Maaïen wanneer de dominante grassen net beginnen met bloeien, geeft het meeste resultaat in vergraste bloemenweides (eind mei, begin juni).

MAAISCHEMA VOOR BLOEMRIJK GRASLAND

		MEI	JUNI	JULI	AUG.	SEPT.	OKT.	NOV.
SCHRAAL BLOEMRIJK GRASLAND	1x							
MATIG SCHRAAL TOT MATIG VOEDSELRIJK BLOEMRIJK GRASLAND	2x							
VOEDSELRIJK BLOEMRIJK GRASLAND	2x							
ZEER VOEDSELRIJK KRUIDENRIJK GRASLAND	3x							

Maaien met de messenbalkmaaier is ideaal in de middelgrote bloemenweide.

BEHEER IN HET EERSTE JAAR VAN DROOG BLOEMRIJK GRASLAND

Het eerste jaar is een investeringsjaar, met helaas weinig bloei in het bloemrijk grasland en doordat u voor het inzaaien de grond heeft moeten bewerken, ontwikkelen er waarschijnlijk veel snelgroeende onkruiden zoals Melde en Perzikkruid. Deze kunt u bestrijden door in het eerste jaar drie tot vijf keer te maaien en het maaisel af te voeren. Laat de begroeiing niet hoger worden dan zo'n veertig centimeter en maai deze terug tot zo'n vijf centimeter. Hierdoor valt er veel licht op de bodem en kunnen veel zaden kiemen. In dit eerste jaar kan de zode met bloemplanten zich goed ontwikkelen. Wanneer u kiest voor het meezaaien van een mengsel van éénjarige akkerbloemen, omdat extra kleur in het eerste jaar gewenst wordt, is maaien niet mogelijk. Probeert u dan de genoemde onkruiden tijdig uit te knippen. Maai dan in de loop van de zomer, zodra de akkerbloemen er niet langer aantrekkelijk uitzien, zodat licht op de bodem kan vallen voor vaste planten die nog kunnen kiemen. Wachten tot de akkerbloemen zich hebben kunnen uitzaaïen is niet nodig, omdat deze toch niet terug zullen komen in het bloemrijk grasland. Voer het maaisel steeds af.

BEHEER VANAF HET TWEEDE JAAR VAN DROOG BLOEMRIJK GRASLAND

Vanaf het tweede jaar kunt u overgaan op één tot twee keer per jaar maaien en afvoeren. Maai jaarlijks steeds in dezelfde periode, met een speling van maximaal twee weken. Door een constant beheer wordt een stabiele bloemrijke vegetatie verkregen, doordat soorten zich in de vegetatie kunnen vestigen en handhaven. Als er nog veel voedingsstoffen in de grond zitten, is het nodig in de eerste jaren een stevig maaibeheer toe te passen om goed te verschralen. Vaak is twee keer maaien noodzakelijk. Extra ruige of snelgroeïende delen in het terrein kunnen nog vaker gemaaid worden.

BEHEER ZEER VOCHTIG HOOILAND EN NATTE OEVERDELEN

Op vochtige locaties kan vanaf het eerste jaar na inzaaien

Maaïen met de zeis.

alleen gemaaid worden op momenten dat de grond voldoende droog is, in de periode juli-november. Hiermee voorkomt u onnodige schade aan de vegetatie en bodem door maaivoertuigen. Een éénasser of rups-/amfibisch maaivoertuig is hierbij aan te bevelen.

GROF OF FIJN BEHEER

Variatie in beheer geeft meer biodiversiteit. Als u kosten-efficiënt wilt beheren, dan kunt u de bloemenweide in één keer in zijn geheel afmaaien en afvoeren. U levert dan wel in op biodiversiteit. Als u een verfijnder beheer voert en gefaseerd maait dan kost dit iets meer inzet, maar u krijgt ook meer variatie in soorten en een bredere bloeispreiding richting het najaar en dus meer voedselbeschikbaarheid, ook voor de 'late' bijen en vlinders.

GEFASEERD MAAIBEHEER VOOR BIJEN EN VLINDERS

Een bloemenweide legt u deels aan omdat het mooi is, maar zeker ook om de bijen en vlinders een handje te helpen. Het is daarom dus van belang dat er voor de bijen en vlinders steeds nectar en stuifmeel beschikbaar is. Als u de gehele bloemenweide in één keer afmaait, dan ontstaat er een periode met te weinig aanbod. Door de bloemenweide 'gefaseerd' te maaien genereert u bloeispreiding. Dit is niet alleen tijdens het zomerseizoen van belang, maar juist ook in het najaar. Veel bijen en vlinders vliegen rond tot eind oktober en hebben tot dan nog steeds nectar en stuifmeel nodig. Daarnaast kunnen door gefaseerd maaibeheer kortlevende en tweejarige plantensoorten goed in zaad komen en zich uitzaaïen. Voorbeelden zijn Margriet, Peen, Slangenkruid of Zandblauwtje.

Bij een gefaseerd maaibeheer laat u steeds een deel van de vegetatie staan en maait u een deel af. Als beheerder kunt u hiermee spelen en ervaring opdoen. Kleinschalig kunt u allerlei fraaie patronen uitmaaien. Grootschalig zult u misschien eerder kiezen wat praktisch haalbaar is voor de beschikbare machine. Langs een weg kan bijvoorbeeld een strook gemaaid worden, waarmee u meteen ook zorgt voor meer verkeersveiligheid.

Bij een 'gefaseerd maaibeheer' maait u bijvoorbeeld op drie momenten in het jaar, steeds een ander deel.

Wekelijks gemaaide paden door de bloemenweide zorgen voor een verzorgd beeld en optimale beleving van de bloemenweide.

Een gefaseerd maaibeheer werkt het beste bij een bloemenweide die al redelijk schraal is. In de beginjaren is het wellicht nodig een iets steviger maaibeheer aan te houden.

HOE TE MAAIEN, MACHINES EN GEREEDSCHAPPEN

De gereedschappen en machines die u gebruikt, hangen af van de schaal waarop u werkt. Van belang is zoveel mogelijk vegetatie weg te halen en het maaisel niet te veel te versnipperen. Hark grondig, zodat er niet teveel maaisel achterblijft en er geen 'viltlaag' van slecht doorlatend verterend materiaal ontstaat.

Kleinschalig kunt u werken met een bosmaaier of met een zeis. Voorzie de bosmaaier het liefst van een slagmes in plaats van een draadkop, omdat een draad het maaisel teveel versnipperd. Afharken gaat prima met een hooihark. Op middelgrote terreinen is een éénassige messenbalk-maaier erg handig. Eventueel kunt u deze voorzien van een bandhooier. Op grotere terreinen gebruikt u een tractor met een cyclomaaier of messenbalk. Het maaisel verzamelt u met een hooihark/acrobaat en balenpers. Werk hierbij in droge periodes om structuurbederf in de bodem te voorkomen.

Een praktisch, maar ecologisch onwenselijk alternatief is de 'klepelmaaier met zuiginstallatie'. Dit is een kosten-efficiënt compromis waarbij u veel voedingsstoffen afvoert, maar helaas zuigt u daarmee ook veel insecten en zaden weg. Wanneer u toch kiest voor de 'klepelzuig-combinatie', dan is het van groot belang dat u gefaseerd maait en dus steeds een substantieel deel van de vegetatie laat staan zodat de insectenpopulatie zich kan herstellen. Gebruik absoluut géén klepelmaaier zonder zuiginstallatie! Dit is funest voor de bloemenweide. Alle maaisel wordt versnipperd en de bloemenweide verruigt totaal. Eén jaar (goedkoop) klepelen, kan tien jaar zorgvuldig ecologisch beheer teniet doen.

KWALITEIT MAAR TOCH KOSTENEFFICIËNT

Door de kwaliteiten van een specialistisch beheerder te combineren met de kostenefficiëntie van een loonwerker,

kunt u kwaliteit bereiken voor een gunstige prijs.

De specialist kan dan bijvoorbeeld met een één-assige messenbalkmaaier patronen uitmaaien die ecologisch gunstig zijn en mogen blijven staan. Het maaisel harkt hij boven op de te maaien grote vlakken, zodat de loonwerker goed kan zien welke delen hij met groot materieel (bijvoorbeeld een klepel-zuigcombinatie) efficiënt kan maaien en afvoeren.

EXTENSIEVE BEGRAZING

Beheer door extensieve begrazing door bijvoorbeeld schapen is in sommige gevallen ook mogelijk. Wel kan het nodig zijn éénmaal per jaar te maaien om ruigtes te bestrijden, zoals distel en zuring. Intensieve begrazing kan echter weer schadelijk zijn voor de soortenrijkdom van de bloemenweide en voor de voedselbeschikbaarheid voor bijen. Maak hiervoor een plan samen met een deskundige.

RUIGTEN

Laat daarnaast plaatselijk ruigten ontstaan. Ruigten met hogere en in de winter overstaande planten zijn erg belangrijk voor veel insecten en dieren. U kunt deze laten ontstaan door hier en daar stukken begroeiing slechts eenmaal per 2 tot 5 jaar te maaien. Zolang het niet teveel wordt, kunt u bijvoorbeeld het maaisel op het terrein zelf verwerken: deponeer het op een geschikte plek waar ruigte mag ontstaan. Hier hebben bepaalde dieren baat bij.

MISVATTING: MAAISEL EEN WEEK LATEN LIGGEN.

Een hardnekkig misverstand is dat je het maaisel één of twee weken moet laten liggen, zodat de zaden eruit kunnen vallen. Dit is niet nodig. Een bloemrijk grasland bestaat uit meerjarige soorten, die een rozet of zode vormen. Deze zal gewoon weer uitlopen na het maaien. Daarnaast vallen er voor en tijdens het maaien ook al wat zaden op de grond. Wanneer u het maaisel pas een week later afvoert, dan begint het maaisel al te rotten en kruipen er allerlei beestjes in die u dan onbedoeld afvoert. Binnen enkele dagen na het maaien afvoeren is dus prima.